

RECENZJE

Concise Encyclopedia of Educational Linguistics,
ed. by Bernard Spolsky, Elsevier,
Cambridge University Press 1999, ss. (XXIV) 878

Lingwistyka edukacyjna jako wyodrębniona dziedzina badań nad językiem funkcjonuje od końca lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku¹. W opracowaniach anglojęzycznych przypisuje się ją do sfery zainteresowań lingwistyki stosowanej ze szczególnym uwzględnieniem nauczania języków obcych (przede wszystkim nauczania języka angielskiego obcokrajowców)². Szerszą formułę zarówno dla refleksji teoretycznej, jak i dla empirycznych badań o charakterze lingwoedukacyjnym zaproponowała T. Rittel, która uzasadnia przynależność lingwistyki edukacyjnej do językoznawstwa ogólnego³. Lingwistyka edukacyjna (podobnie jak psycholingwistyka czy socjolingwistyka) skupia się na pewnym aspekcie języka: jest to aspekt pedagogiczny, edukacyjny, a heteronomiczność tej dyscypliny polega na badaniu związków między komunikacją językową a procesem kształcenia.

Teoretyczny wymiar lingwistyki edukacyjnej B. Spolsky sprowadza do wyjaśniania trzech *pojęć* – *procesów*, które – zdaniem J.B. Carolla – odpowiedzialne są za poziom kompetencji indywidualnego użytkownika języka. Jest to zdolność uczenia się języka, indywidualne i społeczne motywacje doskonalenia umiejętności językowych oraz społecznie lub edukacyjnie określony kontakt z różnymi odmianami języka (s. 6). Do zadań lingwistyki edukacyjnej należy także ustalenie takich sposobów modyfikacji wymienionych procesów, aby osiągnąć społecznie lub indywi-

¹ Por. B. Spolsky, *Educational Linguistics*, Rowley MIT, 1978.

² Definiując lingwistykę edukacyjną w rozdziale wstępnym recenzowanej encyklopedii, B. Spolsky zaznacza, że dyscyplina ta wywodzi się z językoznawstwa stosowanego (*its principal progenitor*), które nadal pozostaje dla niej punktem odniesienia (*its home*) (s. 1); por. też hasło „educational linguistics” w *Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics* autorstwa Jacka C. Richardsa, Johna Platta i Heidi Platt (Longman, 1992, s. 119). Aplikacyjny charakter lingwistyki edukacyjnej podkreśla również D. Crystal w *A Dictionary of Linguistics and Phonetics* (Blackwell, 1995, s. 117–118).

³ Por. T. Rittel, *Podstawy lingwistyki edukacyjnej. Nabywanie i kształcenie języka*, Kraków 1993, s. 7.

dualnie pożądane sprawności językowe. Tego typu działania można – za T. Rittel – określić mianem interpretacji językoznawstwa ogólnego dla potrzeb lingwo-
edukacyjnych⁴.

Do sfery zainteresowań definiowanej przez siebie dyscypliny Spolsky włącza wszelkie zagadnienia usytuowane na styku językoznawstwa i edukacji⁵. Zamiarem redaktora recenzowanej *Encyklopedii* było raczej odzwierciedlenie wieloaspektowości tej stosunkowo nowej dziedziny badań nad językiem niż spójny wykład czy alfabetycznie uporządkowany zestaw terminów. *Mała encyklopedia lingwistyki edukacyjnej* – jak brzmiałby w tłumaczeniu tytuł opracowania⁶ – jest zatem zbiorem 177 artykułów uzupełnionym o 55 biogramów uczonych będących pionierami i współtwórcami prezentowanej dyscypliny. Zebrane w tomie artykuły przedstawiać mają – jak zapowiada Spolsky (s. 1) – wszelką wiedzę językoznawczą, która może mieć związek z procesem kształcenia, w szczególności z uczeniem się i nauczaniem języka. Różnorodne pod względem charakteru i zawartości teksty blisko dwustu (dokładnie 199) autorów składają się na osiem zasadniczych rozdziałów, mających – w zamierzeniu redaktora – tworzyć „praktyczną taksonomię lingwistyki edukacyjnej” (s. 2–6).

Rozdział pierwszy jest bardziej szczegółowym wprowadzeniem do prezentowanej dyscypliny, pokazującym równocześnie jej związki z językoznawstwem stosowanym, edukacją językową i zagadnieniami etycznymi.

Kolejny rozdział ukazuje osadzenie zjawisk językowych w szeroko pojętym kontekście społecznym. Można w nim znaleźć artykuły pokazujące społeczeństwo widziane przez pryzmat języka (*Lojalność językowa, Mniejszości językowe*) oraz język uwarunkowany społecznie (*Dwujęzyczność, Socjolingwistyka, Szwecja: języki imigrantów*). W trzech osobnych podrozdziałach zebrano opracowania problemów polityki językowej (np. *Kanadyjska polityka kształcenia językowego, Języki narodowe*), relacji między piśmiennością a oralnością (np. *Piśmienność: świadomość metajęzykowa, Postpiśmienność*), a także odrębności języka domu i szkoły (np. *Nieprowadzenia edukacyjne, Gramatyka normatywna a opisowa*).

⁴ Ibidem, s. 7.

⁵ Podobnie pisze K. Perera, który stwierdza, że lingwistykę edukacyjną współtworzą „liczne i skomplikowane zależności między językiem a edukacją” – por. artykuł *Educational Linguistics* w recenzowanym tomie, s. 17.

⁶ Określenie „mała” czy też „zwięzła” na oddanie ang. terminu *concise* może być dla czytelnika mylące, jeśli uwzględnić fakt, że tom liczy sobie 902 strony formatu B5. Taki jednak odpowiednik słowa *concise* przyjmuje m.in. Tadeusz Grzebieniowski w *Małym słowniku angielsko-polskim* (Warszawa 1965, s. I–III). Warto także zwrócić uwagę, że termin „mały/a” stosowany w odniesieniu do publikacji książkowych nie musi oznaczać skromniejszej objętościowo pozycji – por. m.in. *Mały słownik języka polskiego*, pod red. S. Skorupki, H. Auderskiej, Z. Łempickiej, Warszawa 1969 (s. XXII+1034, format A5) czy *Mała encyklopedia kultury antycznej*, pod red. Z. Piszczka, Warszawa 1966 (s. 816, format A5). Można sądzić, że sugestia zawarta w słowie *concise*, które znalazło się w tytule encyklopedii poświęconej lingwistyce edukacyjnej, podkreśla rozwojowy charakter prezentowanej dyscypliny i pozwala spodziewać się w przyszłości jeszcze obszerniejszego (wielotomowego?) opracowania.

Zawarte w rozdziale trzecim artykuły poświęcone charakterystyce osoby uczącej się języka skoncentrowane są wokół problemów nabywania języka (np. *Nabywanie gramatyki, Fonologia w nabywaniu języka, Język a mózg*), specjalnych potrzeb edukacyjnych (np. *Zaburzenia językowe, Trudności w czytaniu i pisaniu, Dziecko niewidome*) oraz przetwarzania języka obcego (np. *Wiek w uczeniu się języka obcego, Pisanie w języku obcym*).

W rozdziale czwartym zaprezentowano różne aspekty szkolnej komunikacji językowej z dokładną charakterystyką języka szkoły (np. *Język szkoły, Dyskurs w klasie językowej, Podręczniki*), słowników (np. *Słowniki dla uczących się języka, Normatywność w słownikach*) i narzędzi elektronicznych (np. *Uczenie się języka z pomocą komputera, Lingwistyka edukacyjna w sieci*).

Rozdział piąty poświęcono nauczaniu języka, w tym narodowym programom kształcenia (tu znalazły się głównie artykuły poświęcone nauczaniu języka angielskiego jako ojczystego w różnych krajach, np. w Australii czy Szkocji; ogólniejszy charakter mają jedynie teksty dotyczące programów kształcenia oralności i piśmienności, a także artykuł *Standardy, tabele i wytyczne B. Spolsky'ego*), oraz roli gramatyki, czytania i pisania (ortografii) w nauczaniu języka ojczystego (np. *Nauczanie gramatyki, Świadomość językowa, Zdolność czytania, Trudności w czytaniu, Błędy ortograficzne, Testy ortograficzne, Pisanie w szkole*).

Objęmujący blisko jedną czwartą zawartości tomu rozdział szósty zawiera znaczną liczbę artykułów dotyczących uczenia się i nauczania języków obcych. Uwzględniono w nich szerokie spektrum zjawisk zarówno składających się na proces nabywania języka obcego (np. *Strategie komunikacyjne, Język przejściowy, Uczenie się języka obcego*), jak i towarzyszących temu procesowi (np. *Dyskurs międzykulturowy, Motywacje, Analiza potrzeb*). Osobnym zagadnieniem jest tu charakterystyka procesu nauczania języka obcego w aspekcie organizacyjnym (np. *Język dla celów specjalnych: dydaktyka, Wczesne nauczanie*) oraz ściśle językowym (np. *Płynność i dokładność, Słownictwo w dydaktyce języka obcego*).

W rozdziale siódmym znalazły się artykuły poświęcone sprawdzaniu umiejętności językowych (np. *Sprawdzanie umiejętności językowych: metody alternatywne, Sprawdzanie umiejętności językowych: użytkownicy i zastosowania*).

Ostatni, ósmy rozdział *Encyklopedii* traktuje o instytucjonalnym (*the profession*) wymiarze lingwistyki edukacyjnej. Zaprezentowano w nim wydawnictwa (*Journals*), stowarzyszenia naukowe (*Professional Associations*), ośrodki badawcze (*Research Centers*) i letnią szkołę lingwistyczną (*Summer Institute of Linguistics*). W rozdziale tym zawarto również wspomniane już biogramy prekursorów (począwszy od żyjącego już w XV wieku – sic! – Williama Caxtona, s. 751) i współtwórców (m.in. M.A.K. Hallidaya, s. 760–761, W. Labova, s. 770 czy H.G. Widdowsona, s. 795–796). Spolsky wyjaśnia wprawdzie, że w notach biograficznych „pominięto wielu równie znaczących młodszych uczonych, których współczesne dokonania odnotowano w literaturze przedmiotu dołączonej do każdego artykułu” (s. 6), wydaje

się jednak, że nazwiska B. Bernsteina czy M. Stubbsa zbyt pochopnie pominięto, tworząc panteon badaczy zasłużonych dla lingwistyki edukacyjnej⁷.

W proponowanym przez Spolsky'ego uporządkowaniu encyklopedycznym wyłania się zatem obraz lingwistyki edukacyjnej, która: 1) definiuje własny przedmiot i metody badań, 2) osadza dyskurs edukacyjny w kontekście społecznym, 3) koncentruje się na procesie nabywania języka, 4) nabywanie języka wiąże przede wszystkim z kontekstem szkolnym i 5) nauczaniem języka ojczystego i 6) języków obcych, a ponadto 7) wypracowuje metody sprawdzania umiejętności językowych. Lingwistyka edukacyjna stara się też 8) uzyskać wymiar instytucjonalny w postaci wydawania specjalistycznych periodyków oraz tworzenia stowarzyszeń naukowych i centrów badawczych skupiających ludzi nauki, zainteresowanych zależnościami między językiem a edukacją. Można, oczywiście, dyskutować, w jakim stopniu przyjęta przez redaktora *Encyklopedii* taksonomia prezentowanej dyscypliny jest wyczerpująca i uporządkowana. Wypada jednak docenić zarówno szeroki zakres uwzględnionych zagadnień, jak i próbę określenia ich miejsca i roli w obrębie jednej dziedziny nauki o języku, która mimo wewnętrznej różnorodności jawi się już jako spójna i wyodrębniona na równi z psycholingwistyką czy socjolingwistyką. Należy dodać, że taki charakter pierwszej encyklopedii poświęconej lingwistyce edukacyjnej zgodny jest z założeniami jej redaktora. W artykule wstępnym Spolsky zaznacza, że redagowany przez niego tom jest zasadniczo zapisem wiedzy, jaką u schyłku tysiąclecia udało się zgromadzić na temat zależności między językiem a edukacją. Ma to służyć zarówno konsolidacji tej wiedzy, jak i wykryciu jej niedostatków wymagających dalszych badań.

Nawet jeżeli uzna się potrzebę koniecznych uzupełnień i zmiany niektórych proporcji w opisie prezentowanej dyscypliny (jak np. stosunek zagadnień teoretycznych do metodologicznych i empirycznych czy relacja między badaniem procesu nabywania języka ojczystego i języków obcych), to w kontekście recenzowanego opracowania nietrudno dostrzec nagłą potrzebę podobnej publikacji w języku polskim, która z jednej strony pozwoliłaby podsumować spory już obcojęzyczny i dostępny także w języku polskim⁸ dorobek lingwistyki edukacyjnej, a z drugiej – wyznaczyć obszary dalszych poszukiwań zmierzających do wzbogacenia wiedzy teoretycznej i możliwości aplikacyjnych mających służyć doskonaleniu kształcenia komunikacji językowej.

Sławomir Śniatkowski

⁷ Badaczy tych doceniono m.in. w *The Linguistics Encyclopedia*, pod red. K. Malmkjaer, Routledge, Londyn–Nowy Jork 1991 w artykule poświęconym związkowi języka i edukacji – por. s. 252–256.

⁸ Konsekwentny przyrost wiedzy z zakresu lingwistyki edukacyjnej można obserwować m.in. w kolejnych tomach serii „Studia Logopedyczne” wydawanych przez Katedrę Logopedii i Lingwistyki Edukacyjnej Akademii Pedagogicznej w Krakowie – por. *Językowy obraz świata dzieci i młodzieży*, pod red. J. Oźdzyńskiego, Kraków 1995; *Dyskurs edukacyjny*, pod red. T. Rittel i J. Oźdzyńskiego, Kraków 1997 (wyd. II); *Sprawności językowe*, pod red. J. Oźdzyńskiego i T. Rittel, Kraków 1997 i in.